

PANGANDUS EUROTSOONIS

Christian Noyer
Euroopa Keskpanka asepresident¹

Ma olen väga tänulik kutse eest esineda teile Saksamaal tegutsevate Välispankade Esindajate Assotsiatsiooni 30. aastapäeval. Teie assotsiatsioonil on 117 liiget paljudest maailma riikidest. Mitu liikmespanka kuulub Euroopa 30 juhtiva panga või Euroopas aktiivselt tegutsevate muudest piirkondadest pärit pankade hulka.

Paljude teie assotsiatsiooni kuuluvate pankade jaoks on minu esinemise teema – *pangandus eurotsoonis* – osa igapäevatööst. See on ka osa Euroopa Keskpanka (EKP) ja Eurosüsteemi kui terviku igapäevatööst, kui me teostame oma rahapoliitilisi operatsioone ja hoiame käigus suurmaksete süsteemi TARGET.

Euroopa pangasüsteemi ja finantsturgude edasine integreerumine on nii kommertsbankade kui ka keskpanka huvides. Pankade jaoks pakub see suuremate turgude kaudu kõrgemat likviidsust ja mitmes riigis tegutsedes väiksemaid kulusi. Keskpanka vaatepunktist suurendab see ühtse rahapoliitika rakendamise efektiivsust ja järjepidevust.

Eurotsooni ühtsel pangasüsteemil on juba mitmeid olulisi eeliseid. Näiteks eksisteerib juba integreeritud rahaturg

eurodes toimuvate likviidsusülekannete jaoks; pangad on omavahel ühendatud ühtsesse maksesüsteemi; hulgi- tehingud aktsiatega ja korporatiivpanganduse teenused aga ei tunnista mingeid geograafilisi piire. Jaepanganduse tasandil aga peavad rahvusvahelised pangad siiski käsitlema iga riiki eraldi turuna. See on tingitud kohalikust nõudlusest ja antud riigis pakutavatest pangandustoodetest, samuti erinevustest äritegevust ja tarbijakaitset puudutavas seadusandluses. Oma osa võivad etendada ka veel esinevad erinevused pangandusregulatsioonis ja järelevalve praktikas. Ma usun, et vähesed institutsioonid mõistavad seda nii hästi nagu teie, sest teil tuleb ju iga päev kokku puutuda riikide erineva tegevuskeskkonnaga.

Püüaksin uurida neid eurotsooni panganduse kaht külge lähemalt. Ühest küljest soovivad keskpankad ja järelevalveinstitutsioonid finantsstabiilsuse säilitamise huvides olla valmis reageerima ühise hulgi- pangandussüsteemi tekkimisega kaasnevatele ohtudele. Teisest küljest aga on integratsiooni süvenemine ka jaepanganduses rahapoliitika üks olulisi eesmärke. Vaatleksin neid kahte aspekti kordamööda, alustades hulgi- pangandusest ja liikudes sellelt edasi jaepangandusele.

Ühtne hulgi- panganduse süsteem

Ma jagan seisukohta, et ühisraha ja ühine keskpank eeldavad tegelikult ka ühtset pangasüsteemi. Lühidalt öeldes loovad juurdepääs keskpanka ühisele likviidsusvarule ja ühisele rahaturule ning usaldus ühisraha vastu tugevad sidemed kõigi ühisraha piirkonnas tegutsevate pankade vahel. See kehtib sõltumata sellest, kas meil on tegemist üle-euroopaliste pankadega või jäävad kohalikel jaepangandusturgudel püsima erinevused. Näiteks võib siin tuua Ameerika Ühendriigid. Kuigi osariikidevahelisele pangandusele kehtivad seal ranged piirangud, mis lubavad jaepangandusteenuseid pakkuda vaid kohalikel väikestel turgudel, peetakse USA pangasüsteemi üldiselt siiski ühtseks.

Mõned näited

Hulgi- panganduse integreerumisel saavutatud edu on olnud kiire ja märkimisväärne. Esiteks eksisteerib *ühine euro*

rahaturg juba ühisraha kasutuselevõtu alguspäevist saadik. Suure hulga finantstoodetega on võimalik hõlpsasti kaubelda, sest minimaalsed hinnamoonutused on nii väikesed, et hoiavad ära arbitraaži eri riikide vahel. Ka andmed riikidevaheliste tehinguvoogude kohta viitavad turgude ühtlustumisele. Valdavalt kasutatavate pankadevaheliste tagatiseta lepingute puhul on teistest eurotsooni riikidest pärit lepingupartnerite osakaal pärast euro kasutuselevõttu enam kui kahekordistunud. Peale selle toimub suur osa tehinguid eurodes eurotsoonist väljapoole jäävate partneritega, eriti Londonis. Repotehingute puhul on riikidevaheliste tehingute osakaal veidi väiksem, mis on tingitud juriidilistest ja maksuerinevustest ning arveldusraskustest. Kokkuvõttes võib öelda, et pankadevahelisel turul toimub praegu alla 40% tehingutest kodumaiste parteritega. 1998. aastal oli selliste tehingute osakaal üle 60%.

¹ Lühendatud tõlge C. Noyeri kõnest Välispankade Esindajate Assotsiatsiooni 30. aastapäeva tähistamisel 8. novembril Frankfurtis.

Teiseks on eurotsooni *suurmaksete infrastruktuur* – kaasa arvatud TARGET, Euro I ja Euro Access Frankfurt – juba väga ühtlustatud. Maksete liikumine neis süsteemides näitab samuti, et euro kasutuselevõtu järel on eri riikide pankadevaheliste tehingute maht oluliselt kasvanud. Rahalises väärtuses mõõdetuna moodustavad riikidevahelised tehingud praegu näiteks 40% kõigist TARGETi süsteemis liikuvast maksetest. Väärtpaberitehingute puhul on integreerituse aste küll madalam, kuigi konsolideerumine toimub siingi.

Kolmandaks, *väärtpaberituru* integratsioonitaset hinnatakse tavaliselt valedsti, sest välismaale investeerimise korral keskendatakse tähelepanu kuludele ja üksikinvestorite probleemidele. Suurtehingute puhul on pilt hoopis teine. Suurklientidele mõeldud korporatiivsetel finants-turgudel on integratsioonitase tegelikult juba küllaltki kõrge. Näiteks oli eurotsooni ettevõtete võlakirjaemissioonide puhul kodumaiste korraldajate osakaal 1995. aasta 80%lt 2000. aastal langenud 36%ni. Nagu paljude muudegi väärtpaberi- ja derivaatinstrumentide turu tehingute puhul toetub turg suurtele Euroopa või maailma finantsgruppidele.

Mahuliselt on kasv eurodes noteeritud väärtpaberiturgudel olnud vägagi muljetavaldav. Eriti jõuliselt on turgude süvenemine toimunud võlakirjade puhul – 1999. aastal erasektori emiteeritud eurovõlakirjade maht kahekordistus.

Integratsioonist tulenevad ülesanded

Finantsstabiilsuse eest vastutavate institutsioonide jaoks tuleneb ühisest hulgipangandussüsteemist kaks põhi-probleemi – kaitsetus ühiste vapustuste eest ja tekkida võivate tõsiste raskuste võimalik ülekandumine ühest riigist teise.

Lubage mul esmalt peatuda *ühistel vapustustel*. Integratsioon avab terve rea võimalusi kasvuks ja aitab suurendada süsteemi vastupidavust. See laiendab rahastamisallikate valikut ja võimaldab varade haldamisel riske paremini hajutada. Kuid integratsioon muudab finantsinstitutsioonid ka avatumaks ühiste vapustuste suhtes. Suurpankade jaoks on piirkondliku ulatusega konkreetseid tegevusvaldkondi mõjutavad riskid muutumas kodumaistest riskidest tähtsamaks.

Üheks näiteks võiks siin tuua pangaaktsiate hinnamuutused. Kogu 2001. aasta on peaaegu kõigi Euroopa pankade aktsiad odavnenud. 30 suurimat panka on kaotanud keskmiselt 25% oma väärtusest. Globaalsete makromajanduslike tingimuste üldine halvenemine ja finantsturgude mahu vähenemine on mõjutanud kõiki institutsioone, sest pankade kasumiväljavaated on halvenenud seoses laenukahjumite katmiseks vajalike reservide tõenäolise suurenemise ning tehingutulude vähenemisega.

30 juhtiva panga aktsiahindade muutused ulatuvad tegelikult aga väikesest plussist suure, rohkem kui 50%lise languseni. Vastavalt tõdemusele, et kodumaiste riskitegurite tähtsus on vähenenud, ei mõjuta panga päritolumaa aktsiaturu reaktsiooni enam kuigi oluliselt. Näiteks on suurte jaepangandusele orienteeritud pankade aktsiahinnad langenud suhteliselt vähe, samal ajal kui isegi sama riigi hulgipangandusele ja turutehingutele orienteeritud pankade aktsiad on odavnenud üsna märkimisväärselt. Üldiselt on enim odavnenud selliste pankade aktsiad, mis sõltuvad suuresti investeerimistegevusest või mis on andnud suuri laene teatud majandusharudele, nagu näiteks tehnoloogiasektor või lennundus, või mis tegutsevad ebastabiilsetel arenevatel turgudel. Need on eurotsooni pankade jaoks ühised riskielemendid.

Puudutaksin nüüd teist probleemi ehk *raskuste ülekandumist* riigist riiki. Kahtlemata on ühine hulgipangandus-turg efektiivsuse ja edasise integratsiooni liikumapanevaks jõuks. Turuosalisel on turu toimimisega üldiselt rahul. Pangad saavad üksteiselt laenata ka üle riigipiiride ega pea selleks enam keskpanga poole pöörduma. Ühine rahaturg on suuteline toime tulema ka varasemast suuremate vapustustega. Kuid ühises hulgipanganduse süsteemis tegutsevad pangad moodustavad võrgustiku, mis võib soodustada vapustuste kiiret levikut üle kogu eurotsooni. Keskkes finantsinstitutsioonis tekkinud tõsine probleem võib suurte ja hästikapitaliseeritud partnerite või siis likviidsusele ja aktsiahindadele avalduva mõju kaudu kanduda otsekohe teistesse riikidesse.

Keskpankade ja pangajärelevalveorganite tegevus

Kuigi vastutus finantsstabiilsuse eest lasub iga üksiku riigi järelevalveorganil – isegi nende riikide puhul, mis osalevad Majandus- ja Rahaliidu kolmandas etapis – on vajadus erinevate riikide järelevalveinstitutsioonide koostöö järele eelmainitud probleemide tõttu kasvanud. Euroopa Liidu ametiasutused on tegelikult ilmutanud teadlikkust tiheda koostöö hädavajalikkuse suhtes nii riskide vähendamise strateegia kavandamisel kui ka probleemide kiireks ja efektiivseks lahendamiseks. Lubage mul peatuda mõningail keskpankade ja pangajärelevalveorganite tegevust puudutavil põhiküsimustel.

Mis puutub *Eurosüsteemi vastutusse*, siis ühise rahapoliitika tarbeks loodud operatsioonilised vahendid võimaldavad toime tulla ka kogu turgu haarava likviidsusprobleemiga. Kiire ja edukas reageerimine USA-vastaste terrorirünnakute tagajärgedele näitas, et institutsiooniline raamistik on suuteline hakkama saama ka üldisemat laadi vapustuste mõjuga.

Juba 11. septembri õhtul teatas EKP, et on valmis pakkuma täiendavat likviidsust. Euro rahaturud ilmutasid 12.

septembril tõepoolest märke teatud pingest, sest pangad olid laenu andmisel ettevaatlikud, kuna polnud kindlad omaenda likviidsusvajaduses. EKP tagas kiire ja piisava likviidsusabi pakkumise, taastades niiviisi turu normaalse funktsioneerimise samal viisil nagu seda tegi näiteks USA Föderaalreserv dollariturul. Lisaks sellele sõlmisid EKP ja New Yorgi Föderaalne Reservpank 12. septembril dollari/euro vahetuslepingu. Selle eesmärk oli suunata Ameerika dollareid Euroopa pankadesse, mis ei ole Föderaalreservi partnerid ega saa kasutada selle pakutavat madalat intressi. Euroopa pankadel oli raskusi lühikeseks ajaks dollarite leidmisel, sest USA finantssüsteem ei töötanud.

Mis puutub koostöösse keskpankade ja pangajärelevalveorganite vahel, siis allkirjastasid EKP, ELi kõigi liikmesriikide keskpangad ja pangajärelevalveorganid hiljuti vastastikuse mõistmise memorandumid, mis näeb ette koostööd ja infovahetust suurmaksete süsteemi puudutavate riskide osas.

Kolmandaks, mis puudutab pangajärelevalvet, siis jõudis ELi majandus- ja finantskomitee hiljuti järeldusele, mille on heaks kiitnud ka liikmesriikide rahandusministrid, et kuigi olemasolevad järelevalve ja kriisijuhtimise institutsionaalsed protseduurid on piisavad, tuleb tõhustada riikidevahelist koostööd. ELi pangajärelevalve koostöösasutused – Euroopa Keskpankade Süsteemi pangajärelevalve komitee ja kontaktgrupp – tegelevad praegu nende soovitude ellurakendamiseks.

EKP on ka seisukohal, et olemasolevad kokkulepped moodustavad piisava ja paindliku baasi finantsstabiilsuse tagamiseks *Euroopa tasandil*. Me oleme ka rõhutanud koostöö tihendamise vajadust, et tagada efektiivne järelevalve reservinõuetest kinnipidamise üle ning korrigeeriv sekkumine kriisiolukordades. Ühtse rahapoliitika seisukohalt on tähtis efektiivselt järgida finantsstabiilsust.

Endiselt hajutatud jaeturud

Vaatamata mainitud edusammudele on jaepangandus-teenuste turud jäänud endiselt küllaltki riigisesteks või isegi kohalikeks. Nagu te teate, tulenevad näiteks intressimäärad nendel turgudel kohalikest konkurentsitingimustest. Kuid see ei tähenda nagu *rahvusvaheline konkurents* puuduks. Asjaolu, et teie assotsiatsioon on eksisteerinud nüüdseks juba 30 aastat, näitab selgelt, et finantsinstitutsioonid on olnud rahvusvahelised juba pikemat aega.

Jaepangandusoperatsioonide rahvusvahelisumine

Käesoleva ajani on välismaistele pangaturgudele tungimise strateegias eelistatud suuremastaabilistele ühine-mistele välismaiste haru- ja tütarpankade asutamist. Euro-

Lubage mul öelda mõni sõna ka *siseriiklikul tasandil* toimuva pangajärelevalve kohta. Pärast Suurbritannias läbi viidud reformi ühtse, keskpangast sõltumatu finantsjärelevalve loomiseks on mitmes eurotsooni riigis tehtud ettepanekuid moodustada ühtne finantsjärelevalve. Märgata on ka tendentsi eraldada järelevalve keskpangast, kuigi peaaegu kõigis eurotsooni riikides on keskpangad traditsiooniliselt vastutanud ka järelevalve eest.

Mõnes eurotsooni riigis on muudatused juba läbi viidud. Austrias on loomisel kõikehõlmav finantsjärelevalve, kuid keskpang jääb endiselt vastutavaks teatud pangajärelevalveliste ülesannete eest. Luksemburgis on loodud keskpangast eraldiseisev järelevalveorgan. Ümberkorraldused on toimumas või arutluse all ka Saksamaal, Belgias, Iirimaa ja Soomes.

Eurosüsteem on avaldanud hiljuti arvamust, et järelevalvefunktsioonide jätmisel riikide keskpankadele on ilmsed eelised. See oleks sobiv reaktsioon euro kasutuselevõttuga seotud ülesannete lahendamiseks, sest see tõhus-taks finantsstabiilust ohustavate riskide jälgimist kogu piirkonnas. Igasuguse muu töökorralduse puhul oleks vaja, et keskpangad osaleksid reservinõuete järgimise kontrollimisel ning tarvis oleks ulatuslikku infovahetust, et tagada vajalik koostöö kahe järelevalveinstitutsiooni vahel.

Keskpanga järelevalveorganil on võimalus kiiresti hinnata süsteemisiseid riske. Viimased võivad tekkida makse- ja arveldussüsteemide või aktsiaturgude kaudu näiteks mõne suure ja keeruka finantsinstitutsiooni kokkuvarysemisel. Me oleme ka leidnud, et enamlevinud argumendid, mis toetavad järelevalve eraldamist keskpangast, ei ole eurotsooni erilistes tingimustes kuigi veenvad. Näiteks muret huvide konflikti pärast rahapoliitika ja siseriikliku aruandluse vahel ei tohiks olukorras, kus rahapoliitika on tsentraliseeritud ja järelevalve jääb kohalike institutsioonide hoolde, ülehinnata.

tsoonis on välismaiste haru- ja tütarpankade loomine pidevalt kasvanud. Näiteks Saksamaa pangad on Euroopa Liidus avanud 59 välismaist harukontorit, mis on 1995. aastaga võrreldes peaaegu kaks korda rohkem. ELi liikmesriikide pankade asutatud välismaiste haru- ja tütarpankade keskmine turuosa ulatus möödunud aasta lõpuks 10 protsendini, mis pole sugugi väike.

Oluliselt on muutumas ka pangasektori omandistruktuur. Enam ei saa öelda, et vaid Luksemburgi pankades kuulub oluline osa välismaalastele. Iirimaa, Belgias, Portugalis ja Põhjamaades ulatub välismaalaste osalus pankades 20%st 40%ni. Ka Prantsusmaal, Itaalias, Hispaanias ja Austrias on välismaalaste käes 10–15% pankade aktsiakapitalist. Paljude Euroopa suurpankade jaoks seondub osalus teistes suurpankades mõnikord ühisettevõtetega

mingis konkreetsetes tegevusvaldkonnas või piirkonnas, näiteks ELi kandidaatriikides.

Vaadeldes üksikute pankade strateegiat, märkame, et mõned pangad on juba välja arendanud tugeva, mitut riiki haarava jaepangandusvõrgu. Nii näiteks tegutsevad kaks suurt pangagruppi jaepanganduse alal rohkem kui viies ELi liikmesriigis. Jaepangandusturgude integratsiooni süvenedes võib oodata sellise tegevuse edasist laienemist. Integratsiooni saab edendada ka elektroonilise panganduse või piireületava laenugevuse kaudu, mis mõlemad on seni veel küllaltki piiratud. Elektroonilisest pangandusest võib tegelikult kujuneda oluline integratsiooni soodustav jõud, sest see võimaldaks klientidele juurdepääsu teistes riikides asuvate pankade teenustele, samuti võiks sellest kujuneda võimas vahend uute turgude hõivamiseks, mis ei nõua kulutusi kontoritevõrgu rajamiseks.

Euroopa ametiasutuste reageeringud

Nagu juba märgitud, peavad rahvusvahelisel tasandil tegutsevad pangad välja töötama kohalikke tooteid ning arvestama erinevate riikide seadusandlusega. See toob kaasa suuri kulutusi. ELi ametivõimud on astunud olulisi samme segmenteeritusest tulenevate takistuste ületamiseks. Kuid juriidilised erinevused on vaid üks jaepanganduse integratsiooni takistavaid tegureid, sest oluliseks aspektiks on endiselt kliendilähedus. Kuigi võib eeldada, et jaepanganduses säilivad kohalikud jooned veel vähemalt mõnda aega, tuleks siiski püüda võimalikult täielikult kõrvaldada kõik liigsed takistused riikidevahelise pangandustegevuse laienemise teelt.

Regulatiivsel tasandil tegeleb Euroopa Komisjon ühisturu programmi väljatöötamisega Finantsteenuste Tegevusplaani² kaudu. Riikidevaheliste jaemaksete kõrgemad teenustasud võrreldes siseriiklike maksetega on olnud üheks aktuaalseks küsimuseks ning seda peetakse tõen-

diks integratsiooni puudumise kohta. 2001. aasta juulis pakkus Euroopa Komisjon välja eelnõu, mis nägi ette võrdsustada siseriiklike ja välismaksete teenustasud. Ministrite Nõukogu ja Europarlamendi töös olev eelnõu kohustab panku võrdsustama välismaiste ja siseriiklike maksete hinnakirjad. EKP on teatanud, et Eurosüsteem toetab kavandatud direktiivi üldist suunitlust. Siiski on Eurosüsteem avaldanud kahtlust valitud meetodi õigsuse suhtes, sest see annab pangandusele liialt vähe aega ratsionaalseks kohanemiseks. Selles kontekstis hindan ma vägagi paljutõotavaks Euroopa Pangandusföderatsiooni hiljutist ettepanekut kehtestada omaalgatuslik ajakava selliste teenustasude alandamiseks.

Tegevus käib ka tarbijakaitset puudutava seadusandluse vallas. Hiljuti algatatud tarbimislaenu direktiivi läbivaatamise eesmärk on suurendada läbipaistvust ning tagada, et riikidevaheline krediit liiguks nii tarbijate kui ka laenuandjate jaoks ühtlustatud tingimustel. Ka on Komisjon alustanud raporti koostamist elektroonilise kaubanduse reguleerimise kohta finantsteenuste vallas. Selles juhitakse tähelepanu probleemidele, mis tulenevad erinevate juriidiliste süsteemide koosmõjust, ning tehakse ettepanekud nende lahendamiseks.

Järelevalve tasandil on Majandus- ja Finantskomitee rõhutanud vajadust tõhustada eri riikide järelevalvealase praktika lähendamist. Selle peamine eesmärk on tõsta riikidevaheliste finantsinstitutsioonide jälgimisega tegelevate siseriiklike pangajärelevalveorganite efektiivsust ning parandada seeläbi finantsstabiilsust. See on seotud ka uute kapitali adekvaatsust puudutavate nõuetega, mida töötab välja Baseli Pangajärelevalve Komitee ja mis suurendavad oluliselt järelevalve otsustusvabadust ning annavad liikmesriikidele suurema tegevusruumi. Seega kasvab tulevikus vajadus järelevalvealase tegevuse lähendamise järele. Sõltuvalt sellest, millisel määral see saavutatakse, alanevad ka mitmes riigis tegutsevate pankade kulutused.

Kokkuvõtteks

Kokkuvõtteks tahaksin ma rõhutada, et rääkides eurotsooni pangasüsteemi puudutavatest nõuetest, ei mõtle me tavalist liikmesriikidevahelist koostööd, mis on vajalik finantsasutuste tegevuse rahvusvahelistumise tõttu. Me räägime ühtsest pangasektorist. See tähendab, et vaid tugevasti tõhustatud koostöö koos järelevalve põhimõtete

ja praktika lähendamisega suudab luua tingimused pangandustegevuse jätkuvaks integratsiooniks. See leevendab finantsstabiilsust ohustavaid, uutest riskide ülekandumise kanalitest lähtuvaid potentsiaalseid ohte ning toob omakorda kasu eurotsooni majandustegevusele tervikuna.

² *Financial Services Action Plan.*